

HELPEN EN VERMEEND HELPEN

13 november 1959

Goedenavond, vrienden.

Wij zijn niet alwetend, of onfeilbaar. Het zal zeer op prijs gesteld worden indien u zelfstandig nadenken wilt. Ons onderwerp voor vandaag is:

HELPEN EN VERMEEND HELPEN

Men heeft bij het stellen van dit onderwerp zich gerealiseerd, dat niet alle hulp ook werkelijke hulp is. Over het algemeen bestaat de illusie, dat men, wanneer men iemand nu maar uit zijn moeilijkheden helpt, ook goed doet. Dit kan niet altijd waar zijn, daar zelfstandig denken, zelfstandig handelen en persoonlijk voor eigen daden aansprakelijk zijn, voor de mens de meest belangrijke punten van het leven vormen. Daar, waar de aansprakelijkheid wegvalt, of een te zeer vertrouwen op hulp van anderen ontstaat, komt de mens in zijn menselijke waarden en waardigheid veel te kort. Een werkelijk helpen zal altijd aangepast moeten zijn aan de werkelijke behoeften van de mens.

Wij kunnen deze behoeften onderverdelen in zuiver stoffelijke, psychische, terwijl daarnaast ook psychologische factoren een rol spelen. Zover het helpen de meer stoffelijke behoeften betreft, kan het eenvoudig worden omschreven. Overall, waar een werkelijk en schrijnend tekort bestaat - niet aan luxe, maar aan de werkelijke levensnoodzaken - is elke mens verplicht anderen bij te staan en te helpen. Dit vinden wij overigens reeds in het Evangelie vermeld, waarin immers ook wordt gesproken over de naakten kleden, de hongerigen spijzen, enz. Wij moeten altijd weer tegemoet trachten te komen aan de werkelijke behoeften van de mens. Wij mogen nooit verder gaan met onze hulp, dan de werkelijke noodzakelijke punten. Voorbeeld: wanneer u een bedelaar, of iemand die het werkelijk nodig heeft, aan goede kleding helpt, is dat werkelijke hulp. Maar een eenvoudig iemand een hoge hoed en een smoking te geven, is belachelijk. Wanneer u een werkman een kostuum geeft dat alleen past voor een rijke zakenman, dan zal de mens die het ontvangt, daarmee niet werkelijk gelukkig zijn. Uw gave zal zeer waarschijnlijk worden misbruikt. Dit is geen werkelijke hulp.

Wanneer iemand ziek is, is het zeer verdienstelijk wanneer u die mens helpt, zover deze zichzelf niet helpen kan. Op het ogenblik dat je een zieke bij alle dingen gaat helpen, zal de zieke op den duur ook eigen mogelijke taken aan u gaan overlaten. Een zelfwerkzaam zijn, een zelf deel hebben aan de omgeving wordt dan nagelaten, ofschoon dit voor het welzijn van de zieke werkelijk noodzakelijk is. Wat betreft die waarden in de stof kan op eenvoudige wijze de juiste handelwijze worden bepaald. Waar wij een werkelijk tekort zien van levensnoodzaken, zullen wij verplicht zijn in te grijpen. Daar, waar het noodzakelijke voor het leven aanwezig is, zullen wij ten hoogste de mens in de gelegenheid mogen stellen zelf verder te gaan, waarbij wij natuurlijk dan onze steun verlenen. Nooit zullen wij onmiddellijk voor die mens gaan zorgen. Slechts aan de hand van eigen streven mogen wij het die mens mogelijk maken tot een verder bereiken te komen.

Wat de geestelijke hulp betreft die wij een mens kunnen geven, ligt de zaak heel wat moeilijker. Uiteindelijk kan een ieder nog wel zien en begrijpen, wat een ander voor zich lichamelijk werkelijk nodig heeft. Hierbij houdt men zich altijd weer aan de waarden die volgens de normen van de maatschappij, waarbinnen men leeft, de eerste behoeften zijn.

Geestelijk kun je die eerste behoeften moeilijk nagaan. In de eerste plaats zullen wij ontdekken dat vele mensen behoeften hebben aan een religie, een geestelijke achtergrond, die hen met een dogmatisch geweld zegt: zó is het. Slechts daarbinnen kunnen zij zich gerust en geborgen

voelen. Anderen vragen daarentegen juist een redelijke verklaring van eigen leven en gedrag. Sommigen kan je alleen helpen door hen de waarheid te zeggen, terwijl je anderen juist alleen kunt helpen door te doen of je hun leugens accepteert. Om psychisch te kunnen helpen, moet men dan ook over mensenkennis beschikken. Op het ogenblik dat iemand mij praat over zijn ellende - terwijl ik weet, dat veel daarvan gefantaseerd is - laat ik hem toch alles uitspreken. Door dit uitspreken van eigen gedachten krijgt die mens namelijk de mogelijkheid enkele werkelijke, of vermeende, bezwaren voor een ogenblik van zich af te wentelen. Onmiddellijk daarna moet ik natuurlijk trachten de aandacht van die mens op andere en meer positieve waarden te vestigen.

Een mens heeft vaak behoefte aan een nieuwe zienswijze. Ik mag dan de mens wel degelijk mijn eigen zienswijze voorleggen. Ik mag die mens duidelijk maken, hoe ik denk en voel. Maar ik mag de ander niet dwingen mijn waarheden nu ook als de zijne te accepteren, terwijl ik ook het recht niet heb de ander mijn waarheden voor te houden, wanneer hij niet naar mij wenst te luisteren.

Wat de psychologische factoren betreft, dezen zijn bij het helpen eigenaardig genoeg vaak de belangrijkste. Er zijn mensen die zelfs wanneer zij verhongeren, van u nog geen snee brood voor niets aan willen nemen. Zij willen die wel graag verdienen. Zegt u zo iemand: ik kan u niet aan werk helpen, maar hier heeft u brood of geld, dan heeft u die mens beledigd. Bovendien heeft u de moeilijkheden waarin zij verkeren, aanmerkelijk vergroot, u hebt hen in hun trots gekwetst. In dat geval zult u dus moeten zorgen dat het brood - of geld - verdiend kan worden, al zou u eerst zelf de rommel moeten gaan maken, die u die mens op laat ruimen.

In andere gevallen zien wij, dat een mens een zeer grote aanhankelijkheid vertoont voor op zich waardeloze dingen. Dat kan mensen betreffen. In een huwelijk zien wij dit wel: een man drinkt, hij slaat zijn vrouw voortdurend, enz. Toch blijft zij zich aan deze man vastklampen. Voor haar is deze man het middelpunt van haar leven, waarvan zij alles aanvaardt, waarvoor zij alles zal doen. U hebt dan niet het recht haar te zeggen: laat eerst die man van je maar in de steek, dan kan ik je pas helpen.... Dat recht hebben wij niet. Wel kunnen wij er zorg voor dragen, dat de weinige hulp die wij geven kunnen, niet tot verdere misbruiken binnen het gezin voert.

Er zijn mensen die gezelschap nodig hebben. Wij kunnen naar die mensen toegaan en eens even met ze praten. Al heel gauw beginnen zij te klagen. Zij zijn z.g. niet in staat iets te doen: "Maak jij even thee? Zet jij even koffie? Kun jij die boodschappen niet even voor mij doen? enz. enz." Zolang zij dit zelf kunnen, is het foutief hieraan toe te geven. Een dergelijke hulp is geen werkelijke hulp. Dit deugt niet en leidt tot vele ongewenste ontwikkelingen.

Het vermeende helpen is over het algemeen gebaseerd op de gedachtengang: "Zo ik ben, is een ander... ." Men gaat in zijn medelijden - evenals in zijn afgunst overigens - uit van eigen standpunt, eigen denken en eigen ervaringen. Men houdt er geen rekening mee - of onvoldoende - dat een andere mens ook geheel anders tegenover het leven kan staan. U kunt zich misschien voorstellen dat een dikke vleeseter een vegetariër ontmoet, die in minder goede doen is. De dikke mens zegt nu: "kerel, wat zie je er beroerd uit...", en dringt de ander een dikke biefstuk op. Hij begrijpt misschien niet eens, dat hij hiermede grote psychische schade aan kan richten en meent dat de ander maar op moet houden met die onzin. Belachelijk? Maar in het vermeende helpen gaan wij ook vaak op dezelfde wijze te keer. Er zijn voorbeelden waarbij het vermeende helpen een ziekelijk gevolg heeft. Op het gevaar af dat u mij zult aanvallen, wil ik u hier enkele voorbeelden geven uit de werelden van religie en politiek. Om té grote controversen te voorkomen, zal ik het merendeel van mijn voorbeelden buiten Nederland kiezen.

Wanneer je in de USA werkeloos wordt krijg je steun, ook al heb je een eigen auto, een eigen huis. Ook wanneer deze steun niet het gevolg is van een zelf gesloten en betaalde verzekering, werd ruime toelage gegeven, vooral in het nabije verleden. Het gevolg was, dat menigeen het wel prettig vond om zo nu en dan eens een tijdje van staatskas te leven. De werklust verminderde meer en meer. Op den duur zag men de arbeid niet meer als iets wat vreugde brengen kan en inhoud aan het leven kan geven, doch alleen nog als een middel om zekere luxe

te kunnen verwerven. De vrijheid van aansprakelijkheid werd te groot, zodat hier ten hoogste sprake kon zijn van een vermeende hulp.

In een industriegebied nabij de Oekraïne was een vlottende arbeidersbevolking. Er is daar namelijk incidenteel behoefte aan grotere aantallen van ongeschoolde arbeiders. Het gevolg was, dat vele ongeschoolden nu eens in de industrie, dan weer op het land werkzaam waren. Hierdoor ontstond een voor de USSR ongebruikelijke arbeidsonzekerheid. Naast de politionele maatregelen die ter beheersing van deze arbeiders werden getroffen, besloot men hen ook een gunst te bewijzen die men zo organiseerde. Zij konden nu niet meer gaan waar zij wilden, of de beste mogelijkheden vonden, doch werden groepsgewijze vervoerd van de ene industriële werkgelegenheid naar de andere. Het gevolg is nu, dat, waar tijdelijk geen werkelijke arbeid voorhanden is, voor deze mensen een gelegenheid wordt geschapen ten koste van anderen, terwijl de vele kleinere werkzaamheden, die eens door twee of drie van deze mensen werden volbracht, nu ongedaan blijven, of door anderen naast het eigen werk moeten worden volbracht. Sociaal is hier dus iets in de war gelopen. Van een reële hulp was ook hier geen sprake.

Een al even vreemde opvatting van helpen vond ik in een gemeenschap in een overwegend Rooms Katholiek land. Een gereformeerde middenstander ging het daar zeer slecht. Hij was kleinhandelaar. De pastoor meende toen: "heb je moeilijkheden, kerel? Wij zullen ja natuurlijk helpen, maar dan moet je tenminste op zondag in de kerk komen, zelfs wanneer je daaraan nog niet kunt geloven...." Hier werd deze mens voor een gewetensvraag geplaatst. Hij moest tegen eigen geweten handelen om de noodzakelijke hulp te verwerven. Indien deze mens de geboden hulp aanvaard had, zou zij haar weerslag gevonden hebben in een innerlijke verdeeldheid die hem langzaam maar zeker moreel ten onder zou kunnen brengen, of zelfs psychisch kunnen breken.

Een ander voorbeeld is het nog vaak voorkomend gedwongen huwelijk. Een jonge man en een meisje zijn tezamen uitgeweest, wat niet zonder gevolgen bleef. Nu wordt de jonge man met alle middelen tot het huwelijk gedwongen. Het is immers nodig dat het kind een vader heeft? In feite haat soms de vader daarom moeder en kind. Zij zullen er dan beiden veel slechter aan toe zijn dan bij een alleen blijven. Ook hier weer een foutieve opvatting die voert tot een schijnbare hulp.

In het algemeen zullen wij de mensen niet werkelijk kunnen helpen wanneer wij ons blijven houden aan vooropgezette meningen, wij beginnen dan al te stellen zó hoort het, zó zal het gebeuren, dat alleen is juist. Wanneer wij van een dergelijk standpunt uit blijven gaan en toch anderen trachten te helpen die anders denken, dan helpen wij hen meestal van de wal in de sloot. Terwijl wij zo iemand dan stoffelijk er bovenop helpen, brengen wij hem misschien geestelijk ten onder. Wij kunnen nooit boven eigen verantwoordelijkheid nog eens de extra verantwoording voor het gehele leven van een ander gaan nemen.

Dit alleen moet al een rem zijn. Wij hebben het recht niet zelfs een onwetende massa te sturen in een richting die ons goed lijkt, maar voor velen in die massa wel eens averechts werkend zou kunnen blijken. Wij hebben het recht niet de mensen te helpen met een eenzijdige voorlichting. In de eenzijdigheid van het gegevene zal vaak alles teloor gaan, wat wij de mensen werkelijk kunnen brengen. Wel mogen wij eigen mening bij de voorlichting mede uitspreken, maar nooit als bindende waarheid.

Wat een mens nodig heeft is niet in de eerste plaats stoffelijke welvaart, of een geestelijk gered zijn. Wat hij werkelijk nodig heeft is innerlijke harmonie en zekerheid, die gebaseerd is op een minimum van levenswaarden. Hiervoor kan hij voor zichzelf verdere waarden verwerven en de trots ervaren van een zelfstandig stoffelijke en geestelijke ontwikkeling.

Voorbeeld: Ik denk aan de Stichting Nederlands Kunstbezit. U zult zich afvragen of hetgeen men daar doet nu werkelijk helpen is. Ja. Hier worden met wat lezinkjes en een mapje dat de mensen zelf nog moeten betalen, schoonheidsbegrip en schoonheidsgevoel aangekweekt. In feite wordt door dit werk de levensvreugde en het begrip voor levensschoonheid van velen aanmerkelijk vergroot. Dit is waarlijk hulp.

Voorbeeld: Er wordt een maatregeling getroffen dat niemand die door ongeval of ziekte verminkt of minder valide wordt, werkeloos behoeft te zijn, of alleen van de genade der medemens en hoeft te leven. Men schept werkgelegenheden voor de minder validen. Dit is waarlijk helpen. Vroeger ging het zo: een man werd bv. door een ongeval op een fabriek verminkt. Hij kreeg misschien van zijn baas een klein weekgeld, terwijl hij verder werd verzorgd door de verschillende verenigingen voor liefdadigheid. Men kwam hem bezoeken. Met een zalvende glimlach kreeg hij een pakket levensmiddelen overhandigd, of zelfs een bon voor kleding. De man werd niet in de gelegenheid gesteld hier zelf iets te verwerven. Hij gevoelde dan ook deze hulp vaak als een belediging. Was dit laatste niet het geval, dan werd de liefdadigheid vaak iets, wat uitgebuit moest worden. In het eerste geval bracht dit soort hulp innerlijke bitterheid, in het tweede geval veroorzaakte het een grote morele verslapping. Beide waarden die niet door ons aanvaard kunnen worden als product van helpen. Al deze dingen liggen op een te algemeen vlak.

Laat ons eens trachten het helpen vanuit een meer persoonlijk werken te beschouwen en hier onjuist en juist helpen naast elkaar te zetten.

Er staat een oudere mens bv. aan de stoeprand angstig het verkeer gade te slaan. Klaarblijkelijk weet hij niet, hoe over te steken. Nu kunt u twee dingen doen. U kunt naar die mens toegaan en zeggen: Zal ik u even overzetten? Het gevaar is groot dat die persoon u verontwaardigd afwijst met een: "Zó oud ben ik nog niet". U kunt ook natuurlijk voorbij lopen en die mens rustig laten staan. Maar is dit wel verantwoord? Het verstandigste is een ogenblik naast die mens te gaan staan - kennelijk om over te steken - en dit na een ogenblik niet al te snel te doen. U hebt die mens gespaard voor elke overgevoelige reactie, of schade aan zijn trots, maar aan de andere kant hebt u die mens toch ook - al weet hij het zelf niet - veilig naar de overkant gebracht. Dit is een juiste manier van helpen.

In uw buurt woont iemand die gewoon is steeds te lenen. Ik weet niet of dit in de steden nog net zo is als vroeger. In de dorpen zal het in ieder geval nog wel zo zijn. Zo van: buurvrouw, mag ik nog even uw roomklopper hebben? Buurvrouw, heeft u nog even een pan voor mij? Heeft u wat melk? enz. M.i. zijn wij wel verplicht met dergelijke kleinigheden te helpen, wanneer dit toevallig eens voorkomt. Iedereen kan op een ogenblik even verlegen zijn. Iedereen kan, terwijl het eten al op staat wel eens ontdekken: "O jee, ik heb geen zout meer", of dergelijke dingen. Wanneer dit een bepaalde gewoonte wordt van een bepaalde dame, is het iets anders. Er zijn van die burens die de kans zien om alles van je te lenen wat je eigenlijk zelf net nodig hebt, van de stofzuiger tot een avondtoilet. In een dergelijk geval is het vermeend helpen, verkeerde goedhartigheid, wanneer u zo iemand steeds maar weer helpt. Daardoor brengt u die mens ertoe zich steeds weer op anderen te verlaten en eigen pogen steeds minder ernstig op te vatten. Wanneer u morgen gaat verhuizen, zal de lenende buurvrouw immers geen beroep meer op u kunnen doen. Dan zit zij met de handen in het haar en het is zelfs niet onmogelijk dat er ruzie ontstaat. U hebt niet het recht iemand zo zeer op u te laten vertrouwen dat deze mensen zonder u niet meer kunnen handelen. Voorbeelden van helpen, goed en verkeerd, zijn er zo vele, dat het moeilijk wordt een keuze te doen.

Ik wil u nog wijzen op het werk van een stichting in Nederland die invaliden - bedlegerig - zo nu en dan de gelegenheid geeft een boottochtje te maken. Ook zijn er mensen die hun auto ter beschikking stellen van minder validen of zieken om eens uit te gaan. Men laat dezen wel eens een keer meerijden. Ook voor ouden van dagen doet men zo iets. Dit is een juiste manier van helpen. Door de afleiding die men die mensen zo geeft, geeft men hun leven tevens meer inhoud. Wanneer u dergelijke dingen zelf gaat doen, moet u voorzichtig zijn. De georganiseerde uitjes liggen nu eenmaal vast. Er is sprake van een vast verband. Stel, dat u een invalide vriend hebt. U bent gewend daar elke zondag met de wagen voor te komen en te zeggen: "kom, kerel, wij gaan een eindje toeren...." Doet u zo iets té geregeld, dan gaat die man erop rekenen. Dan is de vreugde van het uitgaan niet zo groot meer, maar wordt een gewoonte. Wanneer u door omstandigheden eens niet zou kunnen komen, zou die mens teleurgesteld zijn, misschien zelfs bitter worden. U mag nooit hulp of gunsten zó gaan verlenen dat zij een gewoonterecht worden.

Wanneer u dit doet, wordt het ten opzichte van de ander in feite een onrecht, want elke mens moet met eigen ziekten, kwalen en fouten zelf afrekenen. Dat kan niemand anders doen. De fout van het vermeende helpen is ook vaak het gevolg van een te grote zelfwaardering. Er ligt iemand na een ongeluk op straat. U komt voorbij. U kent niet eens E.H.B.O. U begint onmiddellijk de patiënt op de stoep te sleuren en gemakkelijk neer te leggen. Later blijkt misschien dat hierdoor geen schade ontstond. Toch zou dit handelen de dood van de patiënt ten gevolge kunnen hebben. Wanneer u niet weet hoe u iemand kunt helpen, of het maar half weet, dient u er voor te zorgen dat zo snel mogelijk bevoegde hulp aanwezig is.

Iemand die er nu niet zo ruim voor zit, heeft een juridisch probleem. U weet er, naar u meent, wel iets van. U hebt wel meer zoiets bij de hand gehad, u geeft uw raad met een gezag of u zelf een afgestudeerde jurist zou zijn. Toevallig is de raad in dit geval verkeerd. Wat dan? Zeker kunt u niet zijn. Het is in dit geval een meer redelijke wijze van helpen om, wanneer de persoon in kwestie het niet kan betalen, op uw rekening een advies te vragen bij een bevoegde. Daar kunt u dan beter nagaan wat mogelijk is en wat er in het bewuste geval aan werkelijke hulp geboden kan worden.

Het is altijd goed de te geven hulp eerst te overwegen. Wij zijn over het algemeen nog al bereid even mee te helpen. Dat eventjes helpen kan een noodzaak zijn. Ik denk hierbij aan de man die met een auto langs de weg staat. De wagen moet even aangeduwd worden. Wanneer u daar langs komt, zult u helpen, wanneer het maar even kan. Iemand moet met een handwagen een hoge brug over en kan dit niet redden. Het is dan logisch dat u die mens even helpt. Dit is eigenlijk een soort verplichting. Als hulp zonder meer is dit bovendien goed. Tenminste, wanneer zij niet steeds weer aan dezelfde wordt verleend. Als u die man met de handwagen steeds weer helpt, zegt hij op den duur: ik heb geen hulpje nodig. Bij die brug staat toch wel een idioot die helpt duwen. Wanneer die man met die auto steeds weer geholpen wordt, zegt hij misschien: die reparatie stellen wij nog maar even uit. Laat ons eerst maar eens gezellig uitgaan. Wij rijden toch wel. Wanneer dergelijke hulp steeds weer verleend wordt, leert u de mensen vertrouwen op iets, waarop zij feitelijk geen recht hebben.

Ook zult u die gevallen wel kennen, waarin schijnbaar hulp noodzakelijk is zonder dat dit ook feitelijk zo is. Ik denk hier aan het opruimen na een feestje. U kunt natuurlijk onder leiding van uw gastheer/vrouw wel even helpen. Daar is geen bezwaar tegen. Maar wanneer u zich te veel bemoeit met het werk, ontnemt u misschien uw gastgevers het genoegen van werkelijke gastvrijheid. Wanneer u bij het helpen op uw eigen manier werkt, maakt u het hen bovendien moeilijker iets op eigen wijze te doen, of te organiseren. Het is voor vele mensen moeilijk niet met de eigen grandioze ideeën in te grijpen, wanneer een ander iets wil doen.

Op sprekende wijze zien wij dit bij het gedrag van vele oudere mensen t.o. kinderen. Jantje heeft een feestje met zijn vriendjes. Hij heeft besloten: eerst gaan wij met de autootjes spelen, daarna demonstreer ik mijn goocheldoos. Wanneer moeder dan nog een glaasje limonade geeft, wordt het een prettige middag. Toevallig is tante Ada er die middag. Tante Ada denkt er anders over. "Kom, Janneman, dat zullen wij niet doen. Weet je wat? Tante gaat met jullie eerst een potje 'Slofje Onder' doen en daarna gaan wij pand verbeuren... Tante Ada heeft misschien veel plezier. De andere kinderen misschien ook, maar voor Janneman is het feest bedorven. Het was niet Janneman die een feestje mocht geven, maar tante Ada.

Op soortgelijke wijze zien wij mensen vaak ingrijpen in kleine organisaties en verenigingen. Zelfs bij het kleine kaartclubje komt het voor. Er is altijd wel een buitenstaander die precies weet hoe het moet en de anderen de mond snoert met zijn veelweterij. Goed bedoeld. Zonder twijfel, maar onthoudt u wel, dat elke mens het recht heeft de dingen eens op zijn eigen manier te doen, zelfs wanneer u het er niet mee eens bent, of meent, dat u het beter zou kunnen.

Hulp die zelfstandigheid schaadt, is altijd slecht. Een typisch voorbeeld zien wij vooral onder Nederlanders nogal eens. Zoals u weet, geeft de doorsnee Nederlander zich gaarne uit voor een polyglot. Hij spreekt met elke buitenlander die in Nederland komt, al is het alleen maar om anderen te laten horen dat hij ook "buitenlands" kan spreken. Op het ogenblik dat diezelfde Nederlanders en groupes, of in detail, naar het buitenland getransporteerd worden, zien wij een

heel ander beeld. Eén enkele persoon - die inderdaad de taal redelijk beheerst - knapt dan alles voor de anderen op. Hij meent misschien dat hij de anderen daardoor helpt. Dit is niet helemaal waar. Zij zijn steeds meer van de tolk afhankelijk, het is voor hen beter zelf met moeite een paar woordjes te stamelen, daar zelf iets te kopen, iets te vragen. Daardoor hebben zij meer interessante belevingen en zullen zij veel meer plezier hebben. Alleen wanneer het werkelijk niet anders meer gaat, dient de taalkenner tussenbeide te komen. En dan alleen maar, zolang het werkelijk noodzakelijk is.

Het is opvallend dat juist bij het helpen van anderen een zekere overorganisatie zelden vermeden schijnt te kunnen worden. Wat reizen betreft is dit al begonnen, toen de heer Cook besloot een geheelonthoudersvergadering voor een groter publiek te voorzien. Hij huurde voor het eerst - zoals u weet - voor een gezelschap een hele trein af en boekte een daverend succes. Zijn navolgers breidden hun bemoeiingen steeds meer uit. Op het ogenblik kan het voorkomen dat mensen een wereldreis gaan maken en na afloop niet veel meer hebben gezien dan de hoofdstraten van een paar steden, veel monumenten, waarvoor zij in feite weinig interesse hebben en verder beleefde kelners en aardige stewardessen, maar van de meest vreemde dingen van de wereld hebben zij zo goed als niets gezien. In feite hebben zij geen waar voor hun geld gehad. Door de te grote zorg van de organisatie is elke mogelijkheid, het vreemde voor zich te beleven, weggenomen. Hoe vaak heeft u niet hetzelfde gedaan, als u eens met een paar anderen uit moest? Heeft u ze de kans gegeven hun eigen weg te gaan? Heeft u die anderen wel eens de kans gegeven om hun eigen weg te volgen, desnoods foutief?

Hoe u ze wel hun eigen weg kunt laten gaan? Wees voorzichtig met het opdringen van uw mening aan anderen, hoe goed bedoeld ook. Juist daar is het vermeende helpen eerder een nadeel voor hen die u helpen wilt, dan een helpen in werkelijkheid. Er is een opvallend gebrek aan werkelijkheidszin bij degenen die een ander komen "opbeuren". Op zich is het bezoeken van zieken en bedroefden zeker een goede vorm van helpen. Maar er zijn mensen, die een ziekenkamer reeds binnen stappen met een gezicht van: "Hier is de lollige broek. Nu kan het feest beginnen." De patiënt ligt misschien met hoge koorts, of kloppende hoofdpijnen te bed. "Zo, Karel, wat zie jij er uit, zeg. Het lijkt wel of je al met twee benen in het graf staat. Nu, hoor, wij zullen de bloemetjes wel eens buiten zetten, wanneer het zover is". Goed gemeend, maar ergerlijk. Resultaat: het tegendeel van het begeerde... Anderen hebben een minder luidruchtige conversatie: "Heb je dat al gehoord van die zuster van Mien? Zij heeft ook zo'n operatie gehad. Zwaar, hoor. Zij is nu al drie jaar invalide...."

Heerlijk opwekkend. Anderen helpen zieken op hun wijze: wat jij hebt is alleen maar griep. Neem voor je naar bed gaat maar een kop kamillethee, rum, citroensap, uitgeperst fruit, aspirine. Recepten te over. Wanneer iemand een kwaaltje heeft, of ziek is, wordt hij vaak van alle kanten door enthousiaste helpers overstroomd met recepten of patente middelen. Juist daardoor weerhoudt men iemand vaak de noodzakelijke zorgen aan zijn ziekte te besteden. "Je lijkt wel gek, zeg, wie loopt nu met zoiets naar de dokter? Dat doe je toch niet". "Luister maar niet naar die dokter, hoor, zo erg is het niet. Gebruik dit receptje nu maar. Ik heb het nog van mijn grootmoeder en zij wist het beter dan alle dokters. Neem dat nu maar in, dan ben je zo weer gezond". Misschien helpt het wel, misschien ook niet. Ongetwijfeld is het eerlijk gemeend. Maar ook hier weer een gebrek aan kennis en inzicht in de situatie. Een zieke helpen betekent vooral: wanneer de zieke moe is, je voor alles beheersen. Niet te snel praten, maar ook niet te gedempt. Spreek over dingen die met de ziekte niets te maken hebben en doe het zo, dat je gemakkelijk te volgen bent. Is de patiënt moe, ga dan zonder veel drukte heen, of blijf even zitten zonder iets te zeggen. Je helpt zieken zelden of nooit door op je eigen houtje recepten voor te gaan schrijven. De beste hulp in dergelijke gevallen is meestal: Ik kom toch langs bij de dokter. Zal ik even vragen of hij langs komt?"

Alle hulp die de vrijheid van de mens te zeer wegneemt, evenals alle hulp die de mens te veel doet rekenen op hetgeen niet zijn recht is, mag, evenals hulp, die de mens belet zelf uit de voor hem bestaande mogelijkheden te kiezen, niet als werkelijke hulp wordt beschouwd. Elke wijze van helpen die een ander in staat stelt zichzelf beter te redden, zichzelf te behelpen en zijn eigen weg te gaan, is daarentegen ware hulp. Zij ontwikkelt het bewustzijn van de mens. Hij wordt in

staat gesteld op eigen wijze en zonder te grote verplichtingen, of dankbaarheid, datgene te bereiken, wat voor hem zelf noodzakelijk is.

Reactie: U stelde dat een gedwongen huwelijk tussen jongen en meisje bij het optreden van ongewenste gevolgen, verkeerd is. Ik ben dit niet met u eens om de volgende redenen: Ook zo'n huwelijk kan gelukkig worden. Het is beter voor het kind een ongehoeglijke vader te hebben, dan alleen maar een moeder, waardoor het teveel moet missen. Het lijkt mij goed wanneer de jongen de consequentie moet dragen. In sociaal verband gezien zal dit een preventieve werking hebben, een soort afschrikkingsmethode.

Antwoord: O juist. Dus: blijf van de meisjes af, of je wordt tot het huwelijk veroordeeld. Mij ging het vooral om de dwang. Ik meen wel degelijk dat er een zekere verplichting bestaat.

Wanneer de jonge mens dit niet aanvaardt, wordt hij toch vaak gedwongen te huwen. Dit geldt niet alleen de jongen, maar vaak evenzeer het meisje. Deze dwang is niet wettelijk, maar wordt door de omgeving uitgeoefend. A priori ontstaat dan tussen de gehuwden een verhouding die onjuist is.

U meent dat het kind beter op zal groeien wanneer het een ongezellige vader heeft, dan wanneer het er helemaal geen heeft. Daar stel ik tegenover: wanneer het kind de oorzaak is van de conflicten in het huwelijk, zal het kind het middelpunt worden van de strijd tussen de ouders. Het zal daaronder meer lijden, dan onder het ontbreken van een vader. Bovendien mag hierbij worden opgemerkt dat men tegenwoordig ook nog wel eens een meisje huwt, wanneer het al een kind heeft. In de derde plaats meen ik, dat de gevolgen voor de jonge man op een ander terrein zou moeten liggen, dan die van het tegen wil en dank moeten huwen. Naar mijn mening is het beter de jonge man te verplichten een vaste som te storten, waaruit het onderhoud van het kind kan worden bekostigd, dan wel het opleggen van de verplichting regelmatig een bedrag te storten. Bij niet betaling zou beslag op de verdiensten gelegd moeten worden, terwijl bovendien iemand, onder deze verplichtingen staande, niet het recht heeft de staat te verlaten zonder een borgsom te storten, waaruit het vastgestelde bedrag voor tenminste een jaar zal kunnen worden voldaan.

U kunt het geloven of niet, maar de mens is het meest gevoelig in het deel waarop hij pleegt te zitten en in de portemonnee, die hij meestal in die buurt draagt. Vooral voor de jongelui is deze kwetsbaarheid zeer groot. Bij een dergelijke beslissing zullen zij zich verwijten maken, misschien het meisje zelfs daarom haten. Zij kunnen niet - door een voortdurend in de nabijheid van het meisje en haar kind te zijn - zowel het meisje als het kind tot psychische wrakken maken. Het begrip straf en afschrikken meen ik dus wel even enigszins anders te moeten stellen.

Persoonlijk ben ik voorstander van het dragen van de verantwoordelijkheid. Ook op een ander gebied zou ik gaarne zien uitgedrukt - ik wijk hier even van het onderwerp af - dat wettelijk werd bepaald dat een ieder - ook de automobilist - die door zijn schuld iemand verminkt, of doodt, daarvan de volle consequenties zal moeten dragen. Bij verminking zou ik gaarne aan de schuldige de verplichting zien opgelegd de verminkte te onderhouden in de staat en het milieu, waarin hij verkeerde vóór het ongeluk. Bij dood het in de plaats treden van de overledene, zoverre het diens verplichtingen ten overstaan van anderen en de verzorging van afhankelijke verwanten van de dode betreft. Indien wij dit omzetten in de termen van het gedwongen huwelijk, dan zult u met mij eens zijn, dat de verplichting de verminkte, dan wel de familie van de gedode in eigen huis op te nemen voor de automobilist, of schuldige, onhoudbare situaties zou scheppen. Het verschil tussen een dergelijke situatie en een gedwongen huwelijk is voor mij niet zo groot.

Wij zijn nogal ouderwets en menen dat een huwelijk voort moet komen uit iets, wat meer dan een zuiver stoffelijke genegenheid, of hartstocht, is. Alles wat aan deze eis tot meer geestelijke eenheid niet kan voldoen, zou onzes inziens beter gescheiden blijven, ongeacht de consequenties die hieraan sociaal misschien verbonden zijn.

Reactie: Laat een jongen en een meisje trouwen en onmiddellijk scheiden, dan heeft het kind een naam. Er bestaat zo een wettelijke verplichting en het bezwaar van samenleven is opgeheven.

Antwoord: Dit is een tussenweg, die één groot bezwaar heeft. Wanneer het mogelijk is zo te huwen en te scheiden, wordt het huwelijk al heel snel tot een rechtvaardiging van een verhouding en de gevolgen daarvan zonder meer. Het kan zelfs uitgroeien tot een rechtvaardiging van prostitutie op korte termijn. Wij gaan dan gevaarlijk dicht in de richting van de z.g. tijdelijke vrouwen uit de Moslimwereld, die men tot voor kort bv. in Mekka kon vinden. Deze vrouwen trouwen voor de kadi met pelgrims tegen een overeengekomen bedrag. Wanneer de pelgrims huiswaarts gaan, scheidt hij door het voor getuigen uitspreken van de scheidingsformule, waarop de dame klaar staat voor de volgende huwelijkskandidaat. Bij het wettigen van de door u voorgestelde methode zouden dergelijke praktijken ook hier mogelijk worden en is een ontwaarding van het huwelijk niet tegen te gaan. De vraag is dan, is het belangrijker dat voor deze dwaze meisjes deze tussenweg wordt geschapen - waarbij het huwelijk in de ogen van zeer velen ontheiligd wordt - of moet de heiligheid van het huwelijk de nadruk krijgen? Is het niet beter de maatschappij zó op te voeden, dat, althans voor het kind, het dragen van moeders naam geen nadelige invloed meer zal hebben? Dit laatste overigens is de laatste jaren toch al aanmerkelijk verminderd. Conclusie: Mij lijkt deze tussenweg minder aanvaardbaar.

Reactie: Mijn oplossing voor beiden is iets anders dan dat gebruik in Mekka, dat u erbij haalt.

Antwoord: U hebt mij niet begrepen. Ik betoogde, dat het gevaarlijk is het huwelijk te maken tot een vlag die een sociaal niet verantwoorde lading moet dekken. Ongeacht de financiële gevolgen zou deze oplossing de oorzaak zijn, dat men nog lichter over het huwelijk gaat denken, dan nu reeds in vele kringen het geval is. Het gevolg van uw voorstel is namelijk, dat het huwelijk steeds meer tot een seksueel contract verwordt, waarin dan misschien bij toeval een paar mensen elkaar ook nog eens werkelijk zullen kunnen vinden. Bij het huwelijk is het een bezwaar als een het recht tot scheiding - en vaak de tijd van scheiding - reeds bij het sluiten wordt vastgelegd. Hierdoor ontwaart men het huwelijk tot wettelijk gezegende prostitutie.

Om uw voorstel aanvaardbaar te maken, dient men namelijk het scheiden gemakkelijker te maken, dan nu het geval is. Gebeurt dit, dan zullen sommige mensen zeggen: Wij gaan voor een paar maanden op reis. Laten wij maar trouwen. Wij slapen dan in één kamer, dat is goedkoper dan beiden een afzonderlijke kamer te nemen. Van het geld dat wij zo besparen, kunnen wij later de scheiding best betalen en niemand hoeft ons iets te zeggen. Misschien vindt u dit te ver doorgevoerd. Maar in de U.S.A. hebben wij in sommige Staten het voorbeeld gezien. Waar echtscheiding zo gemakkelijk wordt gemaakt, huwt men, zonder na te denken en alleen in een opwelling.

Denkt u eens aan de praktijken die ontstaan rond plaatsen als Reno bv. Herinnert u zich eens de schandalen van Hollywood. Hier is toch zeer zeker van een grote ontwaarding van het huwelijk sprake. Dit is een bedreiging van een instelling, die - misschien ben ik wat ouderwets - m.i. de grondslag is van de maatschappij. Een dergelijke ontwaarding van de instellingen der maatschappij is alleen aanvaardbaar, wanneer werkelijke liefde steeds meer in betekenis gewint. Tot op heden ligt daarvoor de algemene indruk nog te sterk op de seksuele attractie. Het lag niet in mijn bedoeling uw voorstel goedkoop te maken. Ik meende te moeten wijzen op de consequenties daarvan in het maatschappelijk bestel, die veel verder gaan, dan mij verantwoord lijkt.

Reactie: De waarde van het huwelijk hangt toch af van de inslag der mensen? Wat is dan de preponderante factor die hierbij de doorslag geeft?

Antwoord: Ik laat u gaarne uw mening en ik aanvaard uw argument. Ik stel van mijn kant daartegenover: zolang het huwelijk een belangrijke factor is in de maatschappij, zullen wij elke ontwaarding daarvan zoveel mogelijk tegen moeten gaan. Dit kunnen wij het best bereiken door het huwelijk in de ogen van allen zo heilig en waardevol mogelijk te houden binnen de gemeenschap. Dit sluit de aanvaardbaarheid van een te eenvoudige scheidingsmogelijkheid uit.

Vraag: Mag een arts een meisje van goede huize helpen met een abortus, wanneer zij een onwettig kindje verwacht?

Antwoord: Wanneer een arts alleen een meisje van goede familie wil helpen, deugt hij niet.

Reactie: Ik noemde goede familie, omdat daarbij eerder een verstoting door de familie en een verliezen van vrienden optreedt, wat zelfs een blijvende geestelijke depressie ten gevolge kan hebben.

Antwoord: Aangenomen. Denkt u dat het voor een meisje van minder goede familie gemakkelijker zou zijn?

Reactie: Dan zal de familie het eerder accepteren.

Antwoord: Dat is lang niet altijd waar. Dit is afhankelijk van de opvattingen en inzicht van het milieu. Het wordt zeker niet bepaald door het meer of minder gegoed zijn. Het meer of minder gegoed zijn bepaalt hoogstens welke som voor een dergelijke onwettige ingreep betaald kan worden. Ik wil de zaak slechts in het algemeen bezien.

M.i. is elke abortus, die na de tweede, ten hoogste de derde maand wordt gepleegd, vanuit geestelijk standpunt gezien misdadig, ongeacht de consequenties van een niet bedrijven hiervan. Het plegen van abortus zal na deze tijd een zo sterke weerslag hebben voor de incarnerende geest, zowel als voor de wordende moeder, dat dit in ieder geval veroordeeld moet worden.

Daartegenover wil ik stellen, dat ik het evenmin eens kan zijn met de stelling dat abortus onder geen enkel beding mag plaats vinden. M.i. moeten, mede gezien de huidige toestand van de wereld, alle maatregelen tot beperking van conceptie gewettigd mag worden. Verder meen ik dat alle maatregelen tot afdrijven van, of het voorkomen van een zich vastzetten van de vrucht, gedurende de eerste zes weken zeker aanvaardbaar moeten worden geacht. Ik meen, dat deze dingen niet zonder meer wettelijk kunnen worden vastgelegd, of omschreven, daar hierdoor misbruiken in de hand zouden worden gewerkt.

Conclusie: onverschillig, of het meisje van goede, of minder goede familie is, mag de arts het alleen helpen in de eerste periode der zwangerschap, mits hij het risico van deze hulp wil aanvaarden en daarvoor geen onredelijk hoog loon vergt. De integriteit van de arts bij dergelijke gevallen moet boven alle verdenking staan. Anders zouden wij hetzelfde zien, wat kort geleden in een ander land gebeurde, waar de arts niet alleen een onredelijk hoog bedrag voor zijn hulp vorderde, maar nadien nog afpersing pleegde ook. Tegen dergelijke misbruiken moet een middel worden gevonden. Zonder dit is er eerder sprake van exploitatie dan van hulp.

M.i. zou het een belangrijke verbetering betekenen, wanneer zowel door de kerken, als de staat wordt erkend, dat een vrucht mag worden verwijderd, zolang zij zich niet van framboos tot embryo heeft ontwikkeld, terwijl het een ieder vrijstaat vrucht te dragen óf niet, naar eigen behoeven en begeren. Ingrijpen zou alleen mogen geschieden door mensen die daarvoor een bijzondere opleiding hebben gevolgd en tenminste de graad van arts bezitten.

Wat de oorspronkelijke vraag betreft, stel ik, dat gedurende de eerste periode de arts zedelijk gerechtigd is in te grijpen, zelfs indien dit wettelijk niet is toegestaan. Hij zal zelf de gehele verantwoording moeten dragen voor zijn ingrijpen. Maar ook is het niet verantwoord, wanneer de arts regelmatig dezelfde personen op deze wijze helpt, daar hij hierdoor misbruiken in de hand werkt. Wat het argument betreft: betere stand aanvaardt dit moeilijk, lijkt het mij zaaks de ouders te leren de gevolgen van hun opvoedingsmethoden te dragen. Zij dienen te begrijpen dat zij in haast alle gevallen tenminste mede verantwoordelijk zijn, wanneer het minderjarigen betreft.

Vraag: Heeft u de perioden genoemd i.v.m. de aanhechting van de geest?

Antwoord: Het onderwerp is reeds meerdere malen behandeld. De genoemde periode is de tijd, waarbinnen nog geen sprake kan zijn van een zo grote binding tussen stoflichaam en geest, dat van een redelijke eenwording kan worden gesproken. In de tweede plaats is in deze periode de vrucht nog niet zozeer ontwikkeld, dat te grote schade door de afdrijving kan worden verwacht.

Vraag: Is er sprake van een huwelijk in geestelijke zin, wanneer er geen nageslacht is?
 Antwoord: Een huwelijk berust op geestelijke eenheid. Is deze niet aanwezig, dan zal, hoe talrijk het nageslacht ook is, van een waar huwelijk geen sprake zijn. Deze stelling, huwelijk én nageslacht zijn één, hoe meer nageslacht hoe beter de mens is, enz., wordt verkondigd door groepen die macht zoeken. Toen in Japan stellingen verkondigd werden, zoals deze, begon kort daarop de pressie op China, ontaardende in een oorlog. Toen in Duitsland de nadruk werd gelegd op een zo groot mogelijk nageslacht, kwam het enige jaren daarna reeds tot agressie, die ontaardde in de Tweede Wereldoorlog. Ook wanneer godsdiensten deze stellingen opvallend naar voren brengen, gaat het hen er vaak om zielen te winnen en zo hun macht te vergroten.

Laat ons een scheiding maken tussen het uit liefde en op verantwoorde wijze bieden van mogelijkheid aan de geest om te incarneren, en het als bij de konijnen voortbrengen van kroost zonder zich ook maar even af te vragen of men in staat is de verantwoordelijkheid voor de kinderen op zich te nemen. Men denkt er zelfs al te vaak niet eens over na, of men wel het recht heeft kinderen op deze wijze in de wereld te brengen. Met het huwelijk heeft dit niet veel te maken, met het ware huwelijk dan. Overigens is het opvallende, dat, naarmate het verantwoordelijkheidsbewustzijn groter is, het aantal kinderen per gezin afneemt. Dit houdt in, dat degenen die het minst zich van hun verantwoordelijkheid bewust zijn, de meeste kinderen voort zullen brengen. Het regime van de massa houdt dan ook veelal een sterke daling in van het gemiddelde sociale en morele peil.

Vraag: U sprak over Stichting Kunstbezit. U noemde dit helpen. Die voorlichting is toch zeer eenzijdig?

Antwoord: U zult het misschien zelf niet kunnen waarderen, maar u zult zo leren begrijpen, wat anderen in bepaalde kunststukken mooi vinden. Zekere eenzijdigheid is bij voorlichting over het algemeen niet weg te werken. Indien die voorlichting zo eerlijke mogelijk wordt gegeven en daardoor aan een groot aantal mensen het genieten van kunstwerken mogelijk wordt gemaakt, heeft zij haar nut. In dit geval neem ik aan, dat degenen die zich voor het onderwerp werkelijk interesseren, op den duur tot een eigen oordeel zullen komen. Reeds nu leren zij begrijpen wat er te zien en te waarderen is. Ik meen dan ook, dat het zonder deze op zich misschien eenzijdige voorlichting veel moeilijker zou zijn zich tot een kennen en onderscheiden van stijlen en perioden te bekwamen. Men verkrijgt enig inzicht in technieken en werkwijzen. De spreker zal ongetwijfeld kenbaar maken wat voor hem mooi is. Niemand kan anders dan subjectief bepalen wat mooi is. Een verstandig mens zal, zo een spreker beluisterende, zeggen: "Hiermede ben ik het - al dan niet - eens..."

Reactie: Menigeen zal geneigd zijn te zeggen: "Omdat hij het mooi vindt, moet ik het dus ook mooi vinden."

Antwoord: Iemand, die alleen schoonheid erkent in de vorm van een dergelijk snobisme, is niet eens waard dat er voor hem een dergelijke lezing wordt gehouden. Niemand dwingt u het oordeel van de spreker tot uw eigen te maken. De vele snobs zullen het hier in ieder geval mogelijk maken, dat velen die van kunst geen of weinig begrip hebben, de wereld van de musea, de grote schilders en beeldhouwers kunnen binnengaan, zodat zij zich meer en meer kunnen gaan verheugen in hetgeen anderen geschapen hebben. Dat lijkt mij een waar helpen, omdat de mens hierdoor intenser en gelukkiger kan leven. Van dwang mag ook hier geen sprake zijn en is - zover mij bekend - ook geen sprake. Juist daarom koos ik dit als een voorbeeld van goed helpen.

Het viel mij op, dat de belangstelling voor een seksueel betoog groter was dan de belangstelling voor het onderwerp *pour soi*. Ik hoop dat dit niet moet worden gezien als een veroordeling van mijn wijze van belichting. Ten tweede wil ik de aandacht erop vestigen, dat de in het onderwerp gegeven maatstaven mijn maatstaven zijn. Ieder mag dus op eigen wijze een maatstaf van goed en vermeend helpen in de wereld stellen. Ik zou er prijs op stellen wanneer u de door mij zo populair mogelijk gegeven punten nader zou willen overwegen en beschouwen. Ten derde zou ik op willen merken, dat de beantwoording van uw vragen wederom duidelijk heeft gemaakt, hoe snel een mens afwijkt van een gegeven punt, of onderwerp. Dit is geen verwijt. Toch zou ik u willen aanraden, bij het volgen van een betoog, in de eerste plaats de gedachte-

gangen van de spreker te volgen. U zult dan vele vragen kunnen stellen en opmerkingen kunnen maken die direct met het onderwerp verband houden en daaraan een diepere betekenis kunnen geven. Wij hopen nog steeds dit ook hier te kunnen bereiken.

Goedenavond, vrienden.

Als onderwerp voor volgende week is gesteld: "DE WAARHEDEN VAN BIJBEL EN EVANGELIËN"

DE HUIDIGE WERELDTOESTAND

Goedenavond, vrienden.

Allereerst wil ik enige opmerkingen maken aangaande de huidige wereldtoestand. Zoals u bekend is, leeft u op het ogenblik in een wat vreemde periode. Overal zijn tekenen van ontspanning merkbaar, terwijl anderzijds de spanningen aanmerkelijk toenemen. In onze prognose hebben wij reeds gewezen op moeilijkheden in Zuid-Afrika, Congo en delen van Noord-Afrika. Deze voorziene feiten geven in hun vervulling te kennen dat rekening moet worden gehouden met toenemende storingen en onrust. Deze storingen gedragen zich haast altijd als golven, die met de zon mee om de aarde plegen te lopen. Wanneer deze onrust op het ogenblik zich sterk openbaart in Afrika, kan er mee gerekend worden dat zij zich enkele maanden later ook in Zuid-Amerika zal openbaren. Spanningen die in Noord-Amerika optreden, zullen hun weg vervolgen over Azië en - uitblinkende in felheid - ook Europa bereiken.

Het resultaat van de nu rond de wereld gaande invloeden is, dat de algehele toestand op de wereld heel wat wankeler is dan men ogenschijnlijk zou menen. Meer dan ooit is er op de wereld behoefte aan stabiliteit. U zult zich afvragen hoe u mee kunt werken aan het bereiken van grotere vastheid op deze aarde. In de geest werkt onze groep hiervoor. Ook u op aarde kunt uw steentje bijdragen. Ik zal u niet aanbevelen goede gedachten uit te zenden en wat dies meer zij. Wanneer u tracht evenwicht in uw eigen wezen en omgeving te handhaven, zendt u die gedachten vanzelf wel uit.

In alle landen - ook Nederland - moet worden gerekend met toenemende conflicten tussen de progressieve en conservatieve richtingen binnen de volkeren. Naarmate deze spanningen toenemen, wordt het voor meerdere staten belangrijk naar buiten toe een uitweg te vinden voor de hierdoor ontstane spanningen en energieën. Voor Nederland is dit niet zo belangrijk. Het is maar een klein land. Er zijn grote landen die op een gegeven ogenblik alleen hun innerlijke strijd kunnen onderdrukken, of verbergen, door de aandacht naar buiten toe te richten. Zij zullen hiertoe kunstmatig oorlog en oorlogsdreigingen en economische oorlogen ontketenen.

Om hieraan niet mede te werken is het noodzakelijk dat u steeds weer tracht niet alleen maar conservatief, of alleen maar progressief te denken. Begrijp dat u zich in een tijd bevindt, waarin de gulden middenweg de enig praktisch juiste is. Dit geldt ten overstaan van geloof, economie, sociale verhoudingen, maar evenzeer in de handel. Het geldt zelfs voor uw effecten. U kunt bv. niet alleen op de Dow Jones index rekenen als een gids voor de werkelijke toestand en de komende ontwikkelingen. Het is zeker niet uitgesloten dat zich aan het begin van het volgende jaar een kleine maar aanhoudende val voor gaat doen in de U.S. Deze val zal niet groot genoeg zijn om met goed resultaat à la baisse te speculeren.

Alles wat wij op het ogenblik in de geest trachten te doen is evenwicht te handhaven. Stemmingen die vooral in deze dagen op kunnen komen dienen door ons zo te worden beïnvloed, dat zij niet tot daden voeren. Voor u betekent dit niet dat u daadloos moet blijven. Wel houdt het in dat u zich niet te veel moet laten leiden door de gevoelens en gedachten die in uw Ik opkomen. Ik zal u enkele voorbeelden van de invloeden geven die nu regeren.

1. Nederland: bij de meesten is, juist nu zij in feite geld nodig hebben voor de komende feestdagen, een tekort in kas.

2. Voor vele personen treden steeds weer perioden van daadloosheid en zelfs moedeloosheid op. Men gelooft alles wel.

Dit moe-zijn en de zaken laten rusten komt - ook in uw eigen land - in periodieke golven voor die voor alle mensen ongeveer gelijk zijn. Op uw kantoor zult u bv. kunnen bemerken dat niet alleen uzelf geen werklust hebt, maar dat heel uw omgeving op die dagen al even lusteloos is. Ook in de handel komt dit tot uiting. Wij hebben, nu en in de komende dagen, steeds weer te maken met een plotseling opvlammen van temperamenten, wanneer u uw eigen handelingen van het nabije verleden en ook de komende tijd onderzoekt, zult u ontdekken, dat u ontstellend vaak onredelijk bent. Cru en abrupt

Overal heerst wankelmoedigheid. Vandaag hebt u energie, morgen niet. Wanneer u iets wilt doen dat in uw ogen belangrijk is, blijkt er geen geld te zijn. Wanneer u het reeds terzijde hebt gelegd, blijkt plotseling dat de middelen er toch zijn. Wanneer u nu kans ziet u op het ogenblik te wapenen tegen de grote lusteloosheid en al te grote uitbundigheid, terwijl u ook uw humeur intoomt en niet steeds weer iemand de waarheid wilt gaan zeggen, doet u al veel goeds. De uiterlijke verschijnselen zijn niet zo belangrijk, als zij lijken. Dit geldt ook voor politieke strijd, veranderingen binnen de Roomse kerk, die zijn te verwachten, etc. De kern van al deze dingen is een steeds groeiende onzekerheid. Hoe onzekerder de machten in de wereld zijn, hoe groter het gevaar dat men naar geweld grijpt. Hoe groter ook het gevaar dat bepaalde ontwikkelingen zich voordoen die nadelig blijken voor zeer grote delen van de bevolking. Dit geldt voor de hele wereld.

Wij moeten dan ook trachten zoveel mogelijk - niet alleen in onze naaste omgeving, maar ook bij elk contact met anderen - de nadruk te leggen op evenwichtigheid en gelijkmatigheid. Ook wanneer u schrijft. U hebt het misschien nog niet bemerkt. De komende dagen tonen het dan in ieder geval. U zult zien, dat vele misverstanden ontstaan door brieven. U schrijft zo eerlijk en duidelijk als u maar kunt. Een ander begrijpt u echter verkeerd. U bent nog niet duidelijk genoeg geweest. U leest de brief van een ander. U zult zich vergissen in de inhoud. U hebt zo niet goed genoeg gelezen. Zorg er voor dat alles wat u zegt en schrijft in deze dagen, zo duidelijk mogelijk is. Voorkom elk misverstand. Daardoor bevordert u de rust in omgeving, zowel als bij uw relaties. Die rust is zeer nodig.

Ik wil niet in prognoses gaan vervallen. Daarvoor is een bijeenkomst rond Nieuwjaar bestemd. Wel kan ik u wijzen op het feit dat ook geestelijk een grote onrust bestaat. Dit geldt niet alleen de werkzaamheid van onze eigen sferen. Alle gebieden zijn op het ogenblik buitengewoon actief. Onder meer kan dit tot uiting komen door grotere onrust in krankzinnigengestichten en inrichtingen voor zenuwzieken. Daarbuiten vindt het op aarde zijn beste afspiegeling in de grote onevenwichtigheid van velen. Ook is mogelijk dat meer voorgevoelens optreden dan normaal. Ook zult u reeksen van onverklaarbare handelingen en reacties zien, die in feite uit bepaalde sferen komen, hetzij dat deze Licht zijn, dan wel duister. Een zo grote activiteit van de geest is voor de mens altijd een wat huiveringwekkend gebeuren. Je weet nu wel, dat de geest dat doet, maar je weet niet precies het hoe en waarom. Juist bij een geheel niet begrijpen zullen er vele fenomenen ontstaan, die niet passen in je levensbeschouwing.

Ik wil u een raad geven: wat de geest op het ogenblik wil, betreft de gehele wereld. Het kan niet in uw eigen bewustzijn worden uitgedrukt, zonder dat hieruit grote problemen ontstaan. Wanneer u namelijk als persoon zou willen gaan handelen naar een bevel, dat voor heel de wereld is bedoeld, loopt u het gevaar te ver op de menigte vooruit te geraken en zo de werkelijke totstandkoming van het door de geest begeerde te schaden. Houdt u dus bij alles wat de geest u op het ogenblik openbaart, laat zien, aan doet voelen, etc., wat negatief is. Zeg: "Wij zullen deze dingen wel aanvaarden, maar handelen daar op het ogenblik nog niet te veel naar". Alleen zover wij dit voor onszelf kunnen doen - zonder anderen in ons beeld, of openbaringen te betrekken - zullen wij daaraan gehoor mogen geven. De werkingen die op de wereld kenbaar worden, zijn niet individueel meer. Zij worden eerder door de massa beleefd en zijn vertegenwoordigd in een de Gaulle, een Adenauer, een Eisenhower, een Chroesjtsjov. Op het ogenblik gaat het om de stemmingen en daden van volkeren, niet van mensen. De stemming

van een heel volk kunt u nooit beïnvloeden. U kunt slechts in uw eigen omgeving een zo groot mogelijke gelijkmatigheid van leven bevorderen.

Ik hoop dat u ook hiermede rekening zult houden.

Dan is het tijd dat wij weer eens iets over onze Orde zeggen. Wij zijn de Orde der Verdraagzamen. De verdraagzaamheid is alweer een doodgetrapt woord. Wij zijn er mee begonnen als een soort van slagzinpropaganda, maar het werd overal en door alle anderen overgenomen. Het is nu zoïets als "Players Please" of "van Nelle Bestellen". Deze slagzinnen verliezen op den duur hun redelijke betekenis. Ook het woord "Verdraagzaamheid" is op deze wijze dood geredeneerd. Wij kunnen onze naam niet gaan veranderen. Dat heeft weinig zin. Toch is het wel goed even de nadruk te leggen op hetgeen nu onze Orde is en wat zij doet. Dit zal u meteen duidelijk maken waarom u in deze dagen wel eens genoeg moet nemen met iemand die een onderwerp wat minder beheerst. Door onze andere werkzaamheden zijn er namelijk al enige moeilijkheden geweest en moesten wij bv. een vraagavond verschuiven.

De 'ODV' noemt zich zo, omdat zij bestaat uit een zeer heterogeen aantal elementen. Geestelijk kunt u daarin aantreffen: heidense en christelijke priesters, oude filosofen, atheïsten, Christenen en anderen; bedienden, marskramers, slaven, doktoren, professoren, docenten, vorsten, enz. Wij vinden elkaar door een gemeenschappelijk doel. Wij kunnen elk voor zich dit doel niet bereiken. Dit is slechts mogelijk, wanneer wij elkaar steeds weer helpen. Wanneer hier in Nederland wordt gestreden om Nederland tot een waarlijk christelijk land te maken en de Rooms Katholieken gaan in tegen alle andere Christengemeenschappen, dan wordt nooit een resultaat bereikt. Eerst in een samengaan, een elkaar verdragen, ter wille van het doel, kun je verder komen. De meest vreemde elementen kunnen soms samengaan en iets goeds bouwen, iets machtigs bereiken.

Zo ook in onze Orde. Geestelijk gezien vertegenwoordigen wij een grote reeks van zeer verschillende gedachte-richtingen. Wij hebben gezamenlijk één punt dat ons boven alles gaat. Eén geloofspunt: de liefde Gods. Dat is voor ons het belangrijkste. Daarover zijn wij het dan ook wel ongeveer eens. Bij onze uitingen houden wij ons aan de door de gemeenschap gestelde normen, waarbij de persoonlijke mening wel naar voren kan treden, maar toch altijd zal worden geremd door het inzicht van de gehele gemeenschap en de richting die zij nastreeft. Onze werkzaamheid is niet beperkt tot de lezingen die wij hier geven, of de meer persoonlijke steun en hulp die wij de mensen soms geven.

In de eerste plaats werken wij samen met vele andere geestelijke Orden en Broederschappen binnen het kader van een groep die op aarde meestal de Witte Broederschap wordt genoemd. Wij trachten de wereld te redden voor een ondergang, doch streven er gelijktijdig naar, vóór alles, de mensheid op de wereld in staat te stellen haar bewustwording daar voort te zetten. Alleen de ondergang van de huidige wereld voorkomen zou gemakkelijk zijn; in de ondergang grotere bewustwordingsmogelijkheden te scheppen evenzeer. Juist het behouden van de huidige mogelijkheden en toch een grotere mogelijkheid tot bewustwording te scheppen is een zeer moeilijke taak, waarvoor alle krachten allereerst ingezet worden. Daarnaast blijven de taken op meer geestelijk terrein bestaan, als daar zijn: studie, experiment, hulp aan hen die overgaan, volvoeren van taken in lagere sferen, enz.

Onze gemeenschap is betrekkelijk groot op het ogenblik, er is aan onze kant meer belangstelling dan de laatste tijd bij u. Wij komen alleen reeds voor deze groep tot een aantal dat in de duizenden loopt. Zover hebt u het op aarde nog niet kunnen brengen. Misschien is de reden wel, dat wij de tijd hebben om ons geheel in te zetten voor de zaak waarin wij geloven. Dat mankeert bij u wel eens, van onze leden op aarde verwachten wij natuurlijk niet al te veel. Maar in ieder geval verwachten wij toch wel, dat u het begrip verdraagzaamheid op de juiste wijze zult leren begrijpen en gebruiken.

Verdraagzaamheid is het waarderen van de begrippen van anderen, ook wanneer zij aan eigen mening of opvatting tegengesteld zijn. Het is in het respect voor anderen, met die anderen, samen leren gaan, ongeacht de verschillen. Verder betekent verdraagzaamheid: nadenken vóór

je reageert en steeds rekening houden met mogelijk factoren in anderen die hen tot een voor jou mogelijk minder prettige of redelijke handeling kunnen voeren. Het gaat er dus om ook de bedoelingen te waarderen en niet alleen de resultaten, of verschijnselen. Verdraagzaamheid betekent zeker niet dat je voor anderen een voetveeg moet worden en anderen maar over je heen moet laten lopen. Wel verwachten wij van u, dat u ter wille van deze verdraagzaamheid zult trachten alle mensen - ook degenen die u niet sympathiek vindt - te begrijpen en te waarderen. Er wordt niet van u verwacht dat u zult zeggen: wij hopen dat de Bolsjewisten morgen hier zijn. Wel dat u begrijpt dat achter het IJzeren Gordijn dezelfde mensen wonen als hier of in de V.S. Wij verwachten van u, dat u protestant, katholiek, boeddhist, of moslim, in zijn eigen geloof zult waarderen en respecteren, zonder ooit te veroordelen of te zeggen: met die humbug houd ik mij niet bezig.

Verdraagzaamheid wil verder zeggen dat u er zich niets van aantrekt, wanneer een ander uw overtuigingen kleineert, bv. door te zeggen: "Spiritisme? Kolder. Ga je daar heen? Nu, ik ben wel wijzer". U moet het ook kunnen verdragen dat een ander niet luisteren wil, wanneer u met uw argumenten ter tafel komt. Nooit echter zult u zich door anderen in uw rechten mogen laten aantasten, doch u zult zich dienen te verzetten tegen alles, wat maar op onrecht lijkt.

Wanneer wij hier uit onze groep een hechtere gemeenschap zouden kunnen bouwen, zouden wij in staat zijn ook invloed uit te oefenen. Niet op politiek terrein, daar kunnen wij immers niet streven zonder eenzijdig te worden en de verdraagzaamheid op den duur te schaden. Wij kunnen trachten een ieder in zijn streven te helpen, wanneer ons dit goed lijkt, indien u - als gemeenschap - voortdurend probeert behulpzaam te zijn en een zekere naastenliefde te tonen, wanneer u daarnaast steeds tracht onderling en gezamenlijk een groot begrip te verwerven voor de waarden die in de mensheid leven, zijn wij daar mee tevreden. Dan hebt u zelfs meer gedaan dan van u verwacht of geëist mag worden. U hebt dan een groot deel van onze taak mede op u genomen.

In verband hiermede wil ik enkele punten aanstippen die zeer belangrijk zijn.

Hetgeen de mensen het meeste kwelt is niet de werkelijkheid waarin zij leven, maar de voorstelling die zij zich daarvan maken. Wij moeten begrijpen dat elk benaderen van de medemens op alleen uiterlijke waarden een vertekend beeld moet geven. Elke mens heeft in zich bepaalde complexen, bepaalde afwijkingen van de norm. Ook u. Ook u beantwoordt immers niet helemaal aan de norm die u pleegt te stellen voor uw medemensen? Of aan de gemiddelde norm die geldt in de maatschappij?

Elk wezen dat u zult ontmoeten - mens, maar ook hond, kat, paard, ezel, geit enz. - is een aparte persoonlijkheid met zeer speciale eigenschappen, met aparte denkwijze en een reeks van voorstellingen in zich die niet helemaal met de werkelijkheid stroken. Wanneer je je realiseert dat een kleur voor verschillende mensen een verschillende waarde kan hebben en een enkel denkbeeld door 10 verschillende mensen ook op 10 verschillende wijzen kan worden geïnterpreteerd, zult u beseffen dat het woord een gebrekkig hulpmiddel is, wanneer men zich wil uitdrukken, of een ander wil overtuigen. Men praat en denkt te vaak langs elkaar heen. Verdraagzaamheid is hier noodzakelijk. Wij zullen alle wezens rond ons moeten leren accepteren, zoals zij zijn, maar uit ons persoonlijk standpunt moeten begrijpen, hoever zij afwijken van de voor ons geldende normen. Om te helpen moet je leren beseffen hoe verschillend de denkwijzen en reacties kunnen zijn.

Verder moet u er rekening mee houden dat er haast geen mens is in de moderne maatschappij, die niet aan een neurose lijdt. Elke mens is op de een of andere manier aangedaan in zenuwstelsel, of onbewustzijn. Elke mens heeft reeksen van reflexen, of tics, die niet helemaal kloppen. Het is verstandig niet op alle stopwoordjes en gewoontegebaren te reageren.

Houdt er verder rekening mee, dat u wel leeft in een wereld vol van wetten en regels, maar dat uw medemensen voortdurend bezig zijn die wetten te overtreden, of te ontduiken. Denk daar aan, niet alleen in het verkeer, maar overall. De regels en wetten van de maatschappij zijn ook normen waaraan niemand geheel zal beantwoorden. Er kan vaak een recht uwerzijds bestaan, zonder dat een ander dit beseft, of, zo hij dit beseft, er rekening mee zal houden. Verdedig uw recht alleen wanneer het voor uw zelfstandig bestaan en voortbestaan noodzakelijk is.

Laat verder anderen de kans het er goed af te brengen, wanneer hij al eens tegen uw rechten ingaat. Realiseer u, dat de mensen niet reageren naar uw verwachtingen, maar aan de hand van hun eigen innerlijke waarden. U zegt bv. als een grap: "Zalig de mens die geen twee auto's in de garage heeft, want hij hoeft er geen wegenbelasting voor te betalen". U meent dat de ander dit leuk zal vinden. Achter uw rug reageert hij echter: "Opschepper, moest zeker laten horen dat hij ook een auto in de garage heeft." Houdt er rekening mee dat vele mensen afgunstig op u zijn, zelfs indien u zelf niet weet dat er een aanleiding toe zou zijn. Reken er mee dat ook u door onbewuste haat, of afgunst, kunt worden geleid bij uw beoordeling van anderen.

Wees beleefd, ook wanneer anderen dat niet zijn. Voorbeeld: groet in trein, of tram, de man, die u uw kaartje verkoopt, of controleert. Laat zien dat u ook in hem een mens ziet, zelfs wanneer die mens daarop niet reageert, heeft hij daar recht op, want hij is een mens. Uw verdraagzaamheid moet hier zover gaan, dat u - zelfs wanneer u twintig keren uw neus stoot - u het toch als uw plicht blijft zien in elke medemens de mens te erkennen en dit kenbaar te maken. Toon een ieder steeds weer dat hij mens is in uw ogen en een zekere waardering geniet.

Zoek niet alleen contact met uw eigen vrienden en bekenden, maar wees steeds bereid ook vreemden te woord te staan en te leren kennen. Voor ons is het bv. een groot genoegen, wanneer u zich op deze avonden niet alleen bezighoudt met uw eigen kleine kringetje, maar ook eens een paar woorden wisselt met een ander. Daardoor leert men immers elkaar beter kennen en begrijpen. Zó zou het in de hele wereld moeten gaan. Wanneer de mens de weg van het gulden midden wil bewandelen in deze dagen, zal hij voortdurend vriendschappelijk tegenover de wereld moeten staan. Dat is mogelijk, wanneer u steeds een seconde meer tijd hebt voor een ander, dan hoogst noodzakelijk is, wanneer u steeds iets vriendelijker en begrijpender bent, dan u moet zijn. Verdraagzaamheid impliceert, dat je je medemensen steeds iets meer aan achting, vriendschap en begrip schenkt, dan van je verwacht mag worden. Alleen op deze manier kunnen wij ook op uw wereld zorgen voor een geleidelijke en redelijke overgang naar een nieuw tijdperk.

U weet, dat wij de laatste tijd niet veel meer hebben gezegd over de nieuwe wereldleraar. Wij mogen daarover helaas niet al te veel zeggen. Toch zullen wij trachten u op de hoogte te houden en u regelmatig - zij het, dat de bron niet altijd vermeld zal worden - iets van deze denkbeelden mee te geven. De nieuwe wereldleraar heeft op het ogenblik onder meer de volgende uitspraken gedaan, waarvan u naar ons inzicht kennis moet nemen:

"Er is een verschil tussen lijdzaam en werkelijk verzet. Lijdzaamheid kan zo negatief worden, dat geen mens daardoor meer verder kan komen. Het heeft geen zin je alleen te onthouden van dingen, tenzij dit een zuiver persoonlijke kwestie is.

Wanneer je bewust een zeker doel nastreeft, zul je niet alleen kunnen volstaan met het hinderen van anderen, of het verhinderen van hun daden.

Je zult positieve steun moeten geven aan een ieder, die een onrecht bestrijdt, een euvel tracht te verhelpen. Je zult daarvoor je eigen krachten moeten geven, zover je dit mogelijk is."

Zoals u zult begrijpen, heeft deze uitspraak directe zin in verband met de ontwikkelingen in India, Pakistan en de Arabische gebieden. Ook voor het Westen heeft deze uitspraak zin. De mens is daar vaak geneigd te zeggen dat deze dingen hem niet aangaan, of wanneer zij zelf aan deze dingen niet mee doen, dat dit reeds voldoende is. Neen, vrienden, men moet positief streven, zolang het niet slechts een kwestie is van eigen smaak, eigen denken. Zodra het een gemeenschap betreft, zult u met anderen samen moeten werken en handelen.

Onze wereldleraar zegt verder:

"God komt altijd tot ons. Maar om ons bewust te worden, zullen wij ook tot God moeten gaan."

Zo is het met al datgene, waarin voor ons de Goddelijke liefde, de Goddelijke kracht en het Goddelijk recht kenbaar worden. Zij komen wel tot ons, maar wij zullen ons deze alleen kunnen realiseren, indien wijzelf naar deze dingen streven en zo nodig daarvoor ook strijden. Die strijd mag nooit gericht zijn tegen bepaalde mensen, of instellingen, doch dient op het doel te worden gericht zonder meer. Onze wereldleraar brengt geen geloof, maar een levensvisie die kan dienen als een gemiddeld aanvaardbaar streven voor heel de wereld.

ESOTERIE

Gelijkenis: Iemand zag een boom staan en sprak: "Hoe machtig moet hetgeen zijn, dat dit tot stand brengt". Een boer hoorde dat en lachte wat. Hij toonde de man een zaadje en zei: "Hieruit is deze grote boom gegroeid!" De man die de boom had bewonderd, antwoordde hem: "Welk een eeuwigheid moet er niet in dit zaadje besloten liggen, om zoiets tot stand te kunnen brengen".

De meeste mensen kijken bij het zoeken naar een innerlijke waarheid niet verder dan het zaad. Zij menen dat zij mens zijnde, bepaalde eigenschappen bezitten. Dat is nu eenmaal zo. Anderen zeggen: "Ik voel in mij de kracht van de geest en dus...", en ook dan volgt een opsomming. Wij moeten onthouden dat achter het beginsel, bij de boom de hele natuur staat. Dat is een ontwikkeling van ongetelde miljoenen jaren. Daarnaast leeft daarin de Goddelijke levenskracht.

Achter ons bestaan, en in alles wat in ons bestaat, ligt eveneens een oorzaak. Die oorzaak is weer het gevolg, het product van een ongeteld aantal ontwikkelingen die plaats vonden rond een kracht die onmiddellijk met het Goddelijke in verband staat. Wanneer het gaat om de boom, is het voldoende de vruchten, het zaad in de aarde te brengen. Wanneer je verder wilt gaan dan dat en begrijpen hoe de werkingen der natuur zijn, zul je boom en zaad moeten bezien om te leren begrijpen hoe de boom in het zaad zijn wezen legt en te beseffen hoe keer na keer verschillende waarden van bomen in het zaad worden vastgelegd, waaruit de nieuwe boom als wezen geboren wordt.

De wisselwerking gaat hier van groot naar klein en weer naar groot. Indien wij de mens bezien in zijn verband tot de kosmos, is hij klein. Hij is gegroeid uit het grote, uit het kosmische scheppen. Achter u ligt het groots verleden van de mensheid, voor u de stroom der toekomst. In het heden zijn beide waarden mede weergegeven. Zij zijn één. Voor u is vooral de kracht die u beweegt in het heden, belangrijk, omdat zij uw toekomst bepaalt. Om verder te komen dan een oppervlakkige beschouwing van het Ik, zult u moeten beseffen dat elke mens die zoekt naar de kern van zijn wezen, niet zich, maar de eeuwigheid zal vinden. Klein keert terug naar groot, mens keert terug naar de kosmos.

Men mag zich daarom niet beperken tot de mens, of het Ik alleen. Men kan niet, met uitsluiting van alle andere waarden, in zich komen tot God en de waarheid. Wij dienen ons innerlijk streven door een wisselwerking met de uiterlijke wereld een inhoud te geven, die ons naast ons eigen wezen ook de kern van de Schepping zelf duidelijk maakt. Wij dienen eveneens te beseffen dat wij - geest of mens - in onze huidige vorm en bewustzijn slechts een overgang vormen tot andere en grotere ontwikkelingen.

Vroeger waren alle zielen één. Zij werden door het springen van het grote oeratoom uiteen gedreven en tot persoonlijkheden gemaakt. Eerst wanneer ze allen wederom de oude eenheid teruggevonden hebben, zal er geen streven meer zijn.

Goedenavond, vrienden.

(verkort)